

Bygningen Algade 61 set fra Tiendeladen. Det nye udskiftede tømmer ses ved bygningens to bagerste fag. Museet fik venligst doneret det gamle tømmer fra bygningens ejer.

AF
CHRISTIAN KLINGE

Aalborgbindingsværk

Datering af Algade 61– og andre bindingsværksbygninger i byen

I forbindelse med renoveringen af hjørneejendommen på Algade 61/Tiendeladen 7, omtalt i foregående artikel, blev der udskiftet tømmer i selve huset.

Bygningen er et af Aalborgs ældste, bevarede bindingsværks-huse. Det fremstår i dag som et hjørnegavlhus, hvilket vil sige, at det står med gavlen mod hovedgaden (Algade) og med langsiden mod en gyde (Tiendeladen). Den bedst bevarede del af bygningen er langsiden mod Tiendeladen, hvor bindingsværket i dag fremstår med brunmalet tømmer. I andet stokværk, svarende til første sal, sidder det oprindelige fyldtømmer i form af

Træskive fra bygningen hvor årringene tydeligt ses. Stykket har 178 årringe den ældste fra 1386 og den yngste fra 1563 kort før træet blev fældet.

dobbelte skråstivere. I første stokværk, svarende til stueetagen, er der i nyere tid indsat store butiksvinduer.

I 1960'erne underkastede den kyndige arkitekt H. H. Engqvist huset en bygningsarkæologisk undersøgelse. Han fandt, at bygningen oprindeligt havde korslagte skråstivere, såkaldte andreakors, imellem stolperne i første stokværk. Andreakors er en gammel form for fyldtømmer, der blev brugt i slutningen af 1500-tallet, og som ser vældig spektakulært ud. I dag kan man i "Den Gamle By" i Århus se andreakors anvendt i blandt andet den bygning, der oprindelig var Poul Pops hus i Gråbrødregade i Aalborg. Engqvist daterede bygningen på Algade 61 til 1560'erne, blandt andet på baggrund af andreakorsene – en datering museet nu kan bekræfte naturvidenskabeligt.

Bindingsværksbygningen er tolv fag lang, og dermed indeholder langvæggen 13 stolper. De ti forreste fag blev bygget først, og senere blev bygningen forlænget med to fag mod syd. Det var tømmer fra disse to fag, der blev udskiftet. Museet indsamlede de udskiftede tømmerstykker og sendte dem til datering ved "Dendro.dk", og "Fonden til Bevarelse af Gamle Aalborg huse" har været så venlig at betale for denne datering.

Tømmeret er blevet dateret med dendrokronologi, der er en disciplin, hvor man ved hjælp af den relative afstand mellem årringene i egetræ kan sige, hvornår træet voksede. Princippet er, at et egetræ vokser meget i et godt vækstår og derfor afsætter en tyk årring, og omvendt afsætter en tynd årring på et dårligt vækstår. Hvis man har en serie af tykke og tynde årringe på 100 år, vil den være unik, og man kan derfor sammenligne den med andre kendte årringssekvenser, de såkaldte grundkurver. Grundkurver-

ne knytter sig til de forskellige områder hvori der vokser egetræ. På den måde kan man se ikke bare, hvornår træet er fældet, men også hvor det voksede. Hvis barkkanten stadig er på træet, er metoden præcis ned til et halvt år. Men da barkkanten sjældent sidder tilbage på tømmer i bindingsværkshuse, får man her ofte en rammedatering på ca. 10 år.

”Fonden til Bevarelse af Gamle Aalborghuse” donerede venligst det af museet ønskede beløb til fem dateringer, og disse viste entydigt, at den lille tilbygning til huset på Algade 61 var opført af tømmer fra egetræer fældet i perioden 1567-1575. Desuden kunne det fastslås, at egetræerne havde vokset i Vestsverige. Den typologiske datering, Engqvist lavede på baggrund af blandt andet andreaskorsene i første stokværk, er på den måde nu blevet bekræftet med en naturvidenskabelig metode.

Nørregade 25

Algade 61 er ikke det eneste bindingsværkshus i Aalborg, som Aalborg Historiske Museum har fået dendrokronologisk dateret i 2015. Ejendommen Nørregade 25, på hjørnet af Sankt Hans Gade, blev i foråret renoveret. Under renoveringen gav bygherren venligst museet lov til at udtage træprøver til datering af bygningen. Bygningen er som Algade 61 opført i bindingsværk, og den har i dag rødmalet tømmer. I andet stokværk er der dobbelte skråstivere, og i nyere tid er der også her indsat butiksvinduer i første stokværk. Der blev udtaget fem prøver til dendrokronologisk datering. Alle prøverne blev udboret fra stolperne i første stokværk. De fem prøver blev undersøgt af ”Skalks” dendrokronologiske laboratorium. Bygningen på Nørregade 25 viste sig at være noget yngre end antaget, idet den var bygget af tømmer fra egetræer fældet i tidsrummet 1677-1695. Renoveringen afstedkom desuden en arkæologisk undersøgelse i gulvlagene, denne udgravning omtales i en efterfølgende artikel.

Algade 3, 5 og 9

Ved en tidligere lejlighed har museet også haft mulighed for at få dateret flere gamle bindingsværksbygninger i Aalborg. I 2004 blev bygningen Algade 3, på hjørnet af Hjelmerstald, renoveret, og i den forbindelse gav bygherren museet tilladelse til at udtage prøver til dendrokronologisk datering af bygningen. Det ses tydeligt ude fra gaden, at bygningen er opført i solidt bindings-

Billede fra nedrivning i 2007 af bygningen Algade 9.

værk. Denne bygning blev opført af tømmer fra egetræer fældet i vinterhalvåret 1593-94.

Nabogrunden Algade 5 rummer også gamle bindingsværksbygninger, men her skal man ind i gården for at kunne se bindingsværket. Den ældste bygning på grunden er den vestligste, og denne fremstår i dag ikke som en bindingsværksbygning. Men under puds og skalmuringer står der en kerne af bindingsværk. Også denne bygning fik museet mulighed for at få dateret i forbindelse med en renovering. Det viste sig, at bygningen var opført af tømmer fra egetræer fældet efter 1571 – det vil sige at også denne bygning er opført i slutningen af 1500-tallet.

En sidste bygning, som er blevet dendrokronologisk dateret, er Algade 9. Denne bygning blev fuldstændig nedrevet i 2007, og et nyt hus blev opført på grunden. En del af det oprindelige bindingsværk er i dag genanvendt som en kullise i butikslokalet. Ved nedrivningen sikrede museet sig seks prøver fra bindingsværkskonstruktionen, og de viste, at bygningen var opført af tømmer fra egetræer fældet i vinterhalvåret 1573-74.

Tømmerhandel på tværs af Kattegat

Foruden en præcis datering af bygningernes tømmer, så giver dendrokronologien også mulighed for at påvise, hvor det egetræ, der har leveret tømmeret, voksede. Godt bygningstømmer har været en mangelvare allerede fra slutningen af middelalderen.

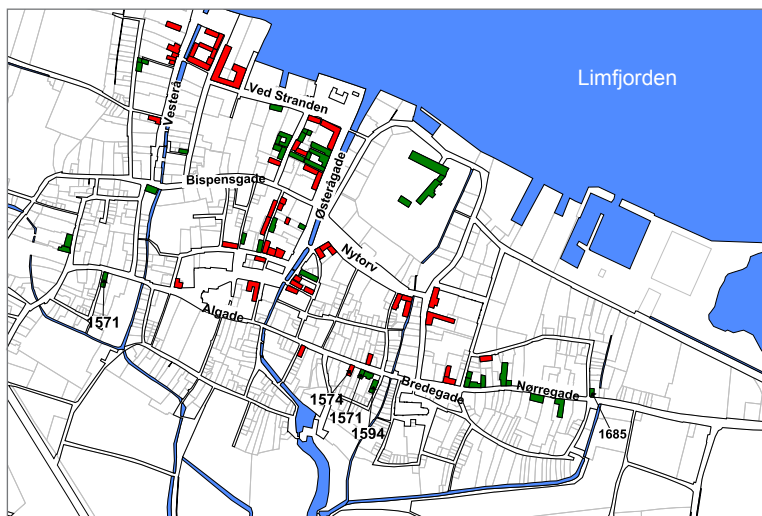
Derfor har der selvfølgelig være handlet med tømmer, idet det var en vigtig resurse. Det ses blandt andet ved at Christian 1. i 1459 via Aalborgs købstadsprivilegier frigav handlen på tømmer i hele Limfjordsområdet, hvilket var en i datiden vidtgående bestemmelse, der siger noget om behovet og efterspørgslen på godt bygningstømmer. Dendrokronologien har vist, at Nordjyllands skove ikke har været leveringsdygtige i tømmer til byens huse, da alt det undersøgte tømmer fra de fire bygninger fra Algade nr. 3, 5, 9 og 61 stammer fra træer, der havde vokset i Vestsverige, idet det er grundkurver fra netop dette område, som de dendrokronologiske prøver er dateret på.

De skriftlige kilder kan fortælle os mere om denne handel. Aalborg var i 1500-tallet en blomstrende handelsby, og der er bevaret nogle havneregnskaber fra perioden. De fortæller, at der i 1583, netop i perioden omkring opførelsen af de omtalte bindingsværkshuse, lå hele 23 skuder fra Halland i Aalborg havn. Bønderne i Halland havde netop det privilegium, at de måtte drive handel med tømmer uden om købstæderne.

De skriftlige kilder og de arkæologiske resultater spiller her fint sammen. Tømmerforbindelsen mellem Aalborg og Vestsverige kan vi derved indskrænke til Halland; et område der dengang også var en del af Danmark. I 1645 blev Halland overdraget til Sverige efter nederlaget i Torstenssonskrigen. Samtidig ebbede den livlige handel på tværs af Kattegat ud ifølge de skriftlige kilder. Dette vil muligvis også kunne bekræftes med dendrokronologien, og museet vil derfor fortsætte med at datere gamle Aalborghuse, når muligheden byder sig.

Registrering af bindingsværkshuse i Aalborg

Nordjyllands Historiske Museum har i flere år haft fokus på byens ældste bygningsmasse. Det nuværende arbejde går ud på at få registreret bindingsværksbygningerne i Aalborg i en database. Denne kommer til at indeholde oplysninger om både stående og nedrevne bygninger. "Den Gamle By" i Århus har eksempelvis seks aalborgbygninger stående, og et par steder i Aalborg og Nørresundby er der genopført nedrevne bygninger fra midtbyen. Databasen er i første omgang hængt op på H. H. Engqvists beskrivelser og undersøgelser af byens bindingsværksbygninger. Arbejdet er omfattende, men det er selvfølgelig oplagt at medtage et større kildemateriale end blot Engqvists arbejder. Databasen omfatter dateringsoplysninger, henvisninger til brandtaksationer, konstruktionsoplysninger og ikke mindst en placering i byen.

Kort, der viser de kendte bindingsværkshuse i Aalborg. Kortet er ufuldstændigt, da registreringen er et igangværende arbejde på museet. De røde bygninger er nedrevne, og de grønne bygninger stadig er bevarede. Baggrundskortet er fra 1872 og viser Aalborgs middelalderlige gadeplan. Dateringen er anført ved de omtalte bygninger.

Den er tænkt som et redskab med to ben. Det ene ben er en kulturhistorisk dimension, som skal gøre det let at få et overblik over udviklingen i bindingsværkshusene. Derigennem vil databasen også være et redskab til arkæologien, der ofte har glæde af oplysninger omkring bygningshistorikken ved tolkningen af de yngste kulturlag i en udgravning. Det andet ben er en bevaringsdimension. En registrering og datering af stående bindingsværksbygninger vil kunne bruges som et redskab for myndigheder og ejere af de pågældende bygninger. Med en øget bevidsthed omkring bygningernes alder og historie håber museet, at bygningernes kulturelle værdi stiger, således at der forhåbentlig ikke i fremtiden kommer flere kedelige nedrivninger af bevaringsværdige og værdifulde bindingsværksbygninger i Aalborg.

Litteratur

Engqvist, H. H. 1968: Aalborgbindingsværk, Aalborg.

Dendrokronologiske dateringer

Algade 61: Dendro.dk rapport 2016:11.

Nørregade 25: Skalk dendrorapport WM 2453.

Algade 3: NNU rapport nr. 3 – 2005.

Algade 5: NNU rapportblad 2007 ohe17.

Algade 9: NNU rapportblad 2007 ohe18.